

Thøger Jensen, Hans Otto Jørgensen og nordmanden Kjell Askildsen eller måske i Claus Beck-Nielsens "Beck-Werkverzeichnis", som er litteratur udført i forskellige medier – for det må ikke være den næste bog om Anja Andersen eller de erindringer, Frank Jensen ad åre kunne finde på at skrive om sin tid som justitsminister i risikosamfundet.

Max Ipsen

Wittgenstein og matematikken

Mathieu Marion, Wittgenstein, Finitism, and the Foundations of Mathematics, Clarendon Press, Oxford 1998, i-xx + 260 sider, £35.00.

Der har været en tendens til at Wittgenstein er blevet lettere og lettere at læse. På sikker afstand af den positivistiske filosofi fallit har man med god samvittighed kunnet ignorere al tale om logik og matematik. Det førte jo alligevel ikke til andet end selvmodsigelser og indsigt i egen utilstrækkelighed. Skulle man endelig læse Tractatus kunne man springe op og falde ned på 98 procent af paragrafferne og bare læse dét der om det udsigelige, æstetikken og livets mening. Jamen, Wittgenstein skrev jo selv, at den slags intet havde med logik at gøre. Og at Filosofiske Undersøgelser slutter med en bemærkning om, at det samme kan siges om matematikken, det er da sikkert fint nok, men det kommer nok ikke læseren ved. Ganske bekvemt er den unge Wittgensteins filo-

sofi blevet reduceret til det mystiske og den mere modnes til en pragmatisk sprogfilosofi. Dette kendetegner en stor del af Wittgenstein-industrien i de seneste årtier - og dét er næsten ikke til at bære.

Heldigvis findes der en modgift.

Der er på det seneste kommet virkelig seriøse Wittgenstein kommentarer der tager filosofien alvorligt og ikke giver op og smider væk, når materialet yder modstand. En af disse er Mathieu Marions imponerende og minutøse læsning af Wittgensteins matematikfilosofi. Der bliver ikke gået på kompromis og der bliver ikke solgt ud af redeligheden når Marion tager os fra de tidligere år omkring Tractatus' tilblivelse og følger udviklingen og kontinuiteten i Wittgensteins overvejelser over matematikken i de senere år. En af de store fortjenester ved denne bog er, at den viser i hvor høj grad matematikken blev taget alvorligt af Wittgenstein gennem hele hans filosofiske karriere. Der var ikke tale om noget perifert emne for Wittgenstein, hverken filosofisk, logisk eller matematisk. Marion gør dermed op med den udbredte filosofiske arrogance overfor matematikkens betydning for Wittgenstein. Samtidig giver han en overbevisende tolkning af hvorfor Wittgenstein aldrig har opnået den anerkendelse fra det matematikfilosofiske miljø, som han har fået fra andre filosofiske miljøer.

Stuart Shanker gjorde endeligt op med Dummetts tidlige og afgørende kritik ved at vise, at dennes tekniske indvendinger blot var maskerede filosofiske indvendinger (Wittgenstein and the Turning-Point in the Philosophy of

Mathematics, 1987). Men vi har måttet vente over ti år på en forklaring på hvad der lå til grund for disse filosofiske indvendinger. Med en sikker fornemmelse for den historiske kontekst demonstrerer Marion hvordan 1950ernes matematikfilosofiske klima næsten umuliggjorde en positiv modtagelse af Wittgensteins ideer. Resultater som Gödels arbejde med ufuldstændighed, Tarskis med sandhed samt Gödels og Cohens med uafhængigheden af udvalgsaksiomet og kontinuum hypotesen fra Zermelo-Fraenkels mængdelære favoriserede ikke-konstruktivistiske former for matematikfilosofisk platonisme. Og det var netop denne type filosofi Wittgenstein rettede sin kritik mod. Han stod med andre ord ret imod 1950ernes matematikfilosofiske ideologi. Det er derfor ikke overraskende, at de første der læste Wittgensteins bemærkninger om matematikkens grundlag fordrejede hans synspunkt og afviste hans indvendinger. Det er derimod overraskende at vi har skulle vente så længe på at få fortalt denne historie; især nu i dag, hvor Wittgensteins konstruktivismen i langt højere grad virker kompatibel med den matematikfilosofiske strømning.

Marion formidler en enestående indsigt i de matematiske, logiske og filosofiske problemer Wittgenstein kæmpede med uden de samtidige diskussioner tabes af syne. Det er bemærkelsesværdigt i hvor høj grad Wittgenstein deltog i disse diskussioner og det er en stor fortjeneste ved bogen, at den gør op med billedet af Wittgenstein som filosofisk enegænger. Dette kommer blandt andet til udtryk i dis-

kussionerne med Frank Ramsey fra deres første møde i 1923. Her får vi en fremragende læsning af Wittgensteins kritik af Russell og Whiteheads Principia Mathematica, Ramseys forbedringer af dette værk gennem Tractatus, Wittgensteins indrømmelser overfor Ramsey og samtidig fundamentale kritik af videreførelsen af det logici-stiske program, sammen med Ramsey kritik af Wittgensteins vej og endelig - kort før sin tidlige død i 1930 - Ramseys omvendelse til Wittgensteins position. Vi får også utrolig meget at vide om de problemer der blev diskuteret i matematikkredse, deres historie og sammenhæng til Wittgensteins kommentarer. Det viser sig, at Wittgenstein i langt højere grad var med i disse diskussioner, kendte de fundamentale problemer og selv arbejdede intenst på at løse dem, end det er kommet til udtryk hos matematiske og filosofiske kommentatorer. Wittgenstein var bestemt klar over hvad der foregik og han investerede mange intellektuelle ressourcer og ikke mindst tid på behandling af problemerne.

Marion bidrager med autoritet til forståelsen af overgangsfasen i Wittgensteins tækning. Der var ikke tale om et skarpt brud, men i stedet om en udvikling af tankerne. Vi får vel dokumenteret, at de punkter af uoverensstemmelse mellem Tractatus og Filosofiske Undersøgelser, som Wittgenstein selv var den første til at pege på, hovedsagelig har rod i matematikfilosofiske problemer. Vil vi forstå denne forskel, bliver vi således nødt til at forstå i det mindste hvad det var for problemer Wittgenstein tumlede med og som ligger under overfladen af de tilsyne-

ladende rent filosofiske kommentarer i *Filosofiske Undersøgelser*. Overgangsfasen er heldigvis begyndt at få mere opmærksomhed og med udgivelsen af både Wiener-udgaven og Bergen-udgaven af Wittgensteins efterladte skrifter bliver den også mere tilgængelig. Men materialet er så omfattende og Wittgensteins diskussion ofte så specialiseret og indforstået, at man har brug for en guide.

For den almindelige læser kan Wittgenstein, *Finitism, and the Foundations of Mathematics* nok synes en stor mundfuld. Det er ikke en introduktion hverken til Wittgenstein eller matematikfilosofi. Men for enhver der ønsker at beskæftige sig seriøst med Wittgenstein, er Marions bog den bedste guide til matematikfilosofien i overgangsperioden. For matematikhistorikere vil den være interessant, fordi vi her får sat Wittgenstein ordentligt ind i en matematikhistorisk og -filosofisk sammenhæng. I den forbindelse behøver han ikke længere at optræde i rollen som den sære filosof, som ingen alligevel tog alvorligt. Marions diskussion af eksempelvis Kroneckerianerne Baire, Borel, Lebesgue og Skolems finitisme, og sammenligningerne mellem Ramsey, Brouwer, Weyl og Wittgenstein er fascinerende og lærerige. Det er en spændende og uhyre kompetent fortalt historie. Imidlertid foregår meget af det filosofiske drama i de tekniske detaljer. Vi kan derfor ikke undgå dem, hverken som historikere eller filosoffer. Det gør det også til krævende læsning. Men der er ingen vej udenom. Wittgenstein var en krævende tænker.

Peter C. Kjærgaard

Taktens lov

Jacques Derrida, *Le toucher*, Jean-Luc Nancy, *Galilée*, Paris 2000, 348 sider, 265 FF.

Jacques Derridas bog *Le toucher*, Jean-Luc Nancy er et forsøg på at fremlæse følesansen (*le toucher*) som den centrale kategori i Jean-Luc Nancys filosofiske forfatterskab. Derrida tematiserer følesansen som ”den bedste ledetråd” til en læsning af Nancy i dag. Dette er dog ikke bogens eneste ærinde, eftersom Derrida ligeledes ønsker at røre Nancy. Det drejer sig om at røre ham (*le toucher*) igennem en analyse af følesansen (*le toucher*) i hans værk. Dette spil mellem substantiv og verbum, mellem bestemt artikel og pronomen gennemsyner hele bogen, der således forsøger at gøre sig fortjent til sin dobbelttydige titel: *Følesansen*, Jean-Luc Nancy eller *Røre ham*, Jean-Luc Nancy.

Berøringen skal imidlertid foregå med takt, hvor taktens lov byder, at ”det er nødvendigt at røre uden at røre” (81). Bogens fundamentale paradoks kan derfor formuleres på følgende måde: hvordan røre dig, Jean-Luc Nancy, uden at jeg, Jacques Derrida, rører dig? Paradokset søges overvundet ved at røre Nancy ad omveje, hvorfor der gennemføres en analyse af følesansens filosofiske tematisering fra Aristoteles via Berkeley, Maine de Biran og Husserl til Didier Franck og Jean-Louis Chrétien, for nu at nævne nogle af de centrale skikkelser i bogen.

Skønt Derrida mener, at brudet med traditionen ikke kan være absolut på grund af den sproglige arv,